

2024-03-25 Dnr 2023/01093

Konstnärscentrum

Remissvar över betänkandet SOU 2023:58 Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (Ku2023/01093)

Konstnärscentrum

Konstnärscentrum är en nationell medlemsorganisation för professionellt verksamma bildkonstnärer. Vi arbetar med kompetensutveckling för våra medlemmar, att utveckla konstnärers arbetsmarknad och att förmedla konstnärliga uppdrag. Vi har för närvarande ca 1500 medlemmar i hela landet och förmedlar varje år uppdrag till ett värde av 20 – 25 miljoner kronor. Konstnärscentrums verksamhet finansieras av Statens kulturråd, regionala verksamhetsstöd, tillfällig projektfinansiering samt offentliga och privata uppdragsgivare.

Sammanfattning

Konstnärscentrum motsätter sig förslaget om att utveckla modellen till en allmän modell för hela kulturområdet och att löpande statsbidrag ska fördelas genom historiska nyckeltal. Förslaget att det tidsbegränsade utvecklingsbidragen behålls är dock positivt liksom förslaget att inkludera kommuner i modellen. Konstnärscentrum vill se medel öronmärkta för infrastrukturella insatser och förmedling inom modellen, något som saknas idag. Konstnärscentrum har däremot svårt att bedöma konsekvenserna av förslaget att kulturplanerna ersätts med kultursamverkansplaner. Föreslagen ändamålsbestämmelse att samverkan på kulturområdet ska bidra till "ett rikt och varierat kulturliv i hela landet" är en bra formulering som indikerar att alla konstområden måste med. Ett fritt och varierat kulturliv förutsätter dock att alla professionella konstområden finansieras i modellen. Idag går endast 1,3 % av medlen i kultursamverkansmodellen till bild- och formområdet. Konstnärscentrum stöder därför Bildkonst Sveriges förslag på en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst.

Nya omständigheter som bör beaktas

Endast 1,3% av medlen i kultursamverkansmodellen går till bild- och formområdet. Det motsvarar 1/50 av de medel som går till scenkonst (teater, dans, musik). Att bildkonsten utgör en marginell del beror på en historisk snedfördelning som reproduceras i modellen genom att nya medel inte tillförs samtidigt som huvuddelen av medlen är upplåsta i fasta strukturer med lite utrymme för förändring. Sedan utredningen har lämnat sitt förslag har medlen till kultursamverkansmodellen minskat med 1 procent som en del av en allmän besparing på statlig verksamhet. Därutöver har PLO-uppräkningsdelen på anslaget tagits bort. Utan en uppräkning av modellen innebär det i praktiken en rejäl nedskärning på regional kulturverksamhet och en ännu större marginalisering av bildkonsten.

Av de 1,3 procenten går cirka hälften till publik bildkonstverksamhet, resten går till främjande genom konstkonsulenter. Båda delarna lider i dag av underfinansiering och behöver stärkas. Det gäller även de fria aktörer inom bildkonsten som tagit på sig att bygga upp den infrastruktur som saknats, med osäker och liten finansiering från kommuner, regioner och Statens kulturråd.

En parallell finns i anslaget till Konstnärscentrum genom Statens kulturråd (centrumbildningsförordningen). Det ingår inte i kultursamverkansmodellen, men exemplifierar tydligt hur snedfördelningen mellan bild och

formområdet och andra kulturområden ser ut. Bildkonstområdet är stort, med många utövare och stora infrastrukturella brister. Ändå tilldelas Konstnärscentrum 2024 enbart **404 kr** per yrkesverksam bildkonstnär i landet, medan exempelvis Danscentrum (också med svag infrastruktur) tilldelas **3 230 kr** per yrkesverksam dansare och Författarcentrum **1 710 kr** per yrkesverksam författare. Av alla 13 centrumbildningar får centrumbildningen för bildkonst lägst summa per yrkesutövande. Denna snedfördelning går igen på alla nivåer inom kulturpolitiken och så även inom kultursamverkansmodellen.

Ekonomisk styrning är politiskt styrning. Det är inte ett fritt varierat kulturliv om inte professionell bildkonst finansieras i modellen.

Ett vidgat system för kultursamverkan (avsnitt 9.1)

Utredningsförslaget

Lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet ersätts av en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet.

Svårt att bedöma då konsekvensbeskrivning saknas

Konstnärscentrum har utifrån utredningens beskrivning svårt att bedöma konsekvenserna av förslaget att kulturplanerna ersätts med kultursamverkansplaner. Som utredningen själva skriver är den dialogprocess som är knuten till planerna av värde. Om en övergång till kultursamverkansplaner innebär att regioner och kommuner i högre utsträckning får välja när de har dialog, riskerar det att innebära en minskad dialog med fria aktörer. Minskad dialog gör det ännu svårare för nya aktörer inom bild och form att komma in, minskar möjligheten att fånga upp kulturlivets behov och påverkar därmed kvaliteten i planerna samt ökar risken för regional styrning över aktörerna.

Ändamålsbestämmelsen att samverkan på kulturområdet ska bidra till "ett rikt och varierat kulturliv i hela landet" är en bra formulering som indikerar att alla konstområden måste med. **Ett kulturliv utan bildkonst där det inte råder balans i fördelningen mellan konstområden är inte ett rikt och varierat kulturliv.**

Eftersom bildkonstens infrastruktur, i brist på stora organisationer, bygger på fristående kulturverksamheter, är det positivt om verksamheter utan offentlig huvudman kan få stöd via kultursamverkansmodellen. Men ett dilemma för de fria arrangörer som får stöd via modellen idag är att de inte får vara med och förhandla om hur mycket de får och när de väl är med kan de inte söka medel till det fria konstlivet från Kulturrådet. Det betyder att de kan hamna i en inlåsning där medlen inte täcker ens grundläggande omkostnader. Det är därför viktigt att det sker en förhandling om tilldelade medel och förväntade resultat.

Villkor för fördelning av statsbidrag (avsnitt 9.2)

Utredningsförslaget

Utöver att krav för att fördela statsbidrag bör vara att en region upprättat eller att en kommun medverkat till en regional kultursamverkansplan, bör även andra villkor knytas till själva statsbidragsfördelningen som t.ex. att respektera den konstnärliga friheten.

Bra med villkor om konstnärlig frihet

Konstnärscentrum tillstyrker förslaget. Kulturellt skapande och kreativa processer ska fredas från politisk styrning.

En breddad modell med en ny anslagsstruktur (avsnitt 9.3)

Utredningsförslaget

Fördelningen av löpande statsbidrag till etablerade kulturverksamheter ska bygga på historiska nyckeltal. Ett särskilt stöd till samverkan av nationellt intresse ska införas. De tidsbegränsade utvecklingsbidragen behålls. De riktade statsbidragen till kommuner som i dag finns hos Kulturrådet samlas. Utgångspunkten är att modellen ska utvecklas från att stödja regionala verksamheter på sju avgränsade konst- och kulturområden till en allmän modell för samverkan mellan stat, region och kommun på hela kulturområdet.

Kultursamverkansmodellen ska stödja det professionella kulturlivet

Konstnärscentrum motsätter sig förslaget om att utveckla modellen till en allmän modell för hela kulturområdet. Vi vill påminna om att kulturpolitikens medel är de enda medel som går till det professionella kulturlivet regionalt i Sverige idag, att medlen är små och dessutom minskande. Medlen i kultursamverkansmodellen bör därför inte öppnas upp för annan verksamhet på kulturområdet i linje med föreslagen 5 §, särskilt inte utan tillägget "professionell" och inte utan finansiering. Här saknas både konsekvens- och riskanalys. Gestaltad livsmiljö, som förs fram som ett nytt område, är dessutom till skillnad från professionell kulturverksamhet ett politiköverskridande område med förutsättningar att finansieras via samhällsbyggande. GL ska först och främst in i RUS, regionplaner och regionala strategier mm. Det kan finnas en poäng med samordning av GL i kulturplanerna, men GL ska inte finansieras genom kultursamverkansmodellen.

Då bildkonstens uttryck idag inte låter sig begränsas av material eller teknik är vi positiva till att professionell konstområdesöverskridande verksamhet kan utvecklas mellan de etablerade konst- och kulturformerna, men föreslår att de identifierade problem och inlåsningseffekter löses på annat sätt. Av motsvarande anledning motsätter sig Konstnärscentrum förslaget om att ett särskilt stöd för samverkan av nationellt intresse, om det inte förtydligas att stödet avser professionell kulturverksamhet.

Konstnärscentrum tillstyrker förslaget om att de tidsbegränsade utvecklingsbidragen behålls, eftersom de har stor betydelse för möjligheten för bildkonstens verksamheter (och andra områden med svag regional struktur) att inkluderas i modellen.

Som aktör inom det fria kulturlivet med inriktning på utveckling av infrastruktur och förmedling för/av professionella bildkonstnärer vill Konstnärscentrum se öronmärkta medel inom kultursamverkansmodellen för denna typ av verksamhet. I dag kan exempelvis Postkodstiftelsen och Arvsfonden kortsiktigt gå in med stöd, men det finns behov av mer stabil och långsiktig finansiering. Ett exempel på nystartad infrastruktur är vår verksamhet **Konstdepartementet** som förmedlar bildkonstnärer till skolor i hela landet och därigenom möter upp en stor obalans och brist. Samtidigt finns ingen väg till stabil finansiering för en förmedlingsverksamhet varken inom eller utanför kultursamverkansmodellen.

Konstnärscentrum motsätter sig förslaget om att löpande statsbidrag ska fördelas genom historiska nyckeltal. Problemet är att bildkonsten systematiskt har åsidosatts i uppbyggnaden av landets kulturella infrastruktur och denna åsidosättning skulle i och med detta förslag konserveras. I och med detta förslag begränsas dialogen med övriga professionella aktörer ytterligare och regionernas makt över konstarrangörerna förstärks. Konstnärscentrum förstår dock utredningens vilja att genom förslaget synliggöra att stora delar av medlen redan är uppbundna i etablerad verksamhet.

Eftersom bildkonsten gravt missgynnas i kultursamverkansmodellen behövs åtgärder för att få in bildkonsten i modellen så att fler får tillgång till bildkonst, inte minst barn och unga. **Konstnärscentrum stödjer därför Bildkonst Sveriges förslag på en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst.** Den primära uppgiften i noduppdraget är att skapa fler publika utställningar samt verksamhet för barn och unga, motsvarande det uppdrag som exempelvis länsteatrarna och läns museerna redan har. Regeringen avsätter medel för fem pilotnoder för bildkonst 2025. Dessa följs upp med tio ytterligare noder 2027 för att slutligen omfatta alla regioner 2029. Projekten löper på 4 år vardera och löper alltså omlott. Konstnärscentrum föreslår en satsning på totalt 10 miljoner per nod och år där staten finansierar 50%. För en utförlig beskrivning av förslaget, se bilagan.

Utvecklade dialogformer (avsnitt 9.5)

Utredningsförslaget

Formerna för dialog på regional och lokal nivå bör i ökad utsträckning lämnas till regioner och kommuner att bestämma.

Samrådan med det fria kulturlivet får inte minska

Konstnärscentrum anser att förslaget är luddigt formulerat. Om förslagets fokus ligger på att även inkludera kommunerna i dialogen så är det positivt. Om konsekvenserna av förslaget är att kravet på regioner och kommuner att samråda med det fria kulturlivet och de professionella kulturskaparna för att fånga upp kulturlivets behov minskar är det negativt.

Konstnärscentrum ser ett stort behov av förbättrad samverkan mellan regioner, och mellan regioner och kommuner. Det fria kulturlivet arbetar ofta region/kommun-överskridande och hindras i sin verksamhet på grund av deras samarbetssvårigheter. En ökad frihet för dialogformerna riskerar att försämra situationen ytterligare. Viktigt att påpeka är att det fria kulturlivet inom bild- och formområdet i många år mött upp de enorma behov av infrastruktur som finns inom fältet. Här är god samverkan med kommuner och regioner en nödvändighet.

Kommuner med statsbidrag till institutioner (avsnitt 9.6)

Utredningsförslaget

En ny samverkanslag gör det möjligt för kommuner med stora direkta statsbidrag att själva ta över ansvaret för fördelningen av dessa medel mellan institutioner eller verksamheter.

Positivt att inkludera kommuner i modellen

Konstnärscentrum tillstyrker förslaget. Som utredningen konstaterar finns majoriteten av bildkonstens verksamheter på kommunal nivå. En inkludering av kommuner i modellen ger förutsättningar att synliggöra och stärka upp denna infrastruktur samt har potentialen att öka skyddet för bildkonstens infrastruktur på sikt, om det leder till att fler kommunala bildkonstverksamheter får statligt stöd. Förutsättningen är dock att de kommuner som driver bildkonstverksamheter med regional betydelse också inkluderas. Ett fokus på kommuner med stora direkta statsbidrag riskerar att utesluta mindre kommuner med viktig konstverksamhet av regional betydelse.

Kulturinstitutionen skolan (avsnitt 10.3)

Konstnärscentrum ställer sig bakom utredningens bedömning att de estetiska ämnena i grundskolan och gymnasiet bör tillmätas större vikt. Det är avgörande att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad kulturell orientering. I förslaget nedan om noder i regionerna framhålls **Konstdepartementet** som en kvalificerad samverkanspartner för att ge elever i hela landet tillgång till bild- och formkonstnärernas spetskompetens. För att Konstdepartementets verksamhet ska fortsätta långsiktigt krävs en **stabil finansieringsform för strukturutveckling och förmedling**, något som saknas för det fria kulturlivet i dag.

Bilaga

Förslag: Noduppdrag för att stärka bildkonsten och skapa modell för utveckling

Eftersom bildkonsten gravt missgynnas i kultursamverkansmodellen behövs åtgärder för att få in bildkonsten i modellen och ökade resurser för att kompensera de fria aktörer som växt fram i brist på infrastruktur. Men framför allt behövs dessa åtgärder för att fler ska få tillgång till bildkonst. Särskilt viktigt är att nå barn och unga. Bristen på infrastruktur gör att bildkonsten har sämre möjlighet att verka genom Skapande skola. Detta samtidigt som vikten av bildförståelse och förmåga att uttrycka sig i bild bara ökar. Bildförståelse är en viktig

förutsättning för att kunna medverka i demokratin och central kompetens för att hantera desinformation vilket lyfts som en central fråga av Mediemyndigheten. Bildförståelse är också en del av läroplanen men har idag litet genomslag. Den extremt svaga infrastruktur som idag finns för bildkonsten försvagar därmed Sveriges motståndskraft för desinformation.

Vi föreslår därför en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst. Den primära uppgiften i noduppdraget är att skapa fler publika utställningar samt verksamhet för barn och unga, motsvarande det uppdrag som exempelvis länsteatrarna och läns museerna redan har. Regeringen avsätter medel för fem pilotnoder för bildkonst 2025. Dessa följs upp med tio ytterligare noder 2027 för att slutligen omfatta alla regioner 2029. Projekten löper på 4 år vardera och löper alltså omlott. Vi föreslår en satsning på totalt 10 miljoner per nod och år. Staten finansierar 50% av noderna.

I en utlysning via Statens kulturråd får regioner ansöka om att matcha finansieringen. Regionerna i sin tur utlyser noduppdrag som kan sökas av alla konstaktörer i regionen, eller konstellationer av aktörer som går samman. Om utlysningen bjuder in aktörerna att beskriva vad de vill utveckla, kan konstlivet själva vara med och formulera behov av fördjupning och utveckling, samtidigt som utlysningen bidrar till värdefull omvärldsanalys för regionen. Ett år innan uppdragen löper ut görs en utvärdering och nya noduppdrag annonseras. Samma aktör kan få förlängt noduppdrag, eller så flyttas uppdraget till en annan sökande. I genomförandet ska hänsyn tas till att uppdraget ska kunna avslutas efter fyra år och att det ska dokumenteras så att det lätt kan lämnas över till annan aktör, för att garantera långsiktighet.

Medlen till noderna ska gå till publik konstverksamhet, inte till främjandeinsatser som redan ombesörjs av konstkonsulenter. Dock kan de regionala konstkonsulenterna, som ska verka för samordning och utveckling, kopplas till nodernas arbete för att skapa synergier med bland annat det fria kulturlivet. Dessa skulle också kunna få i ansvar att skapa en struktur för lärande mellan regionerna. På så sätt kan den kunskap som skapas i en region delas med de andra regioner. Detta kan bli en pilot för hur man bygger lärande inom kultursamverkansmodellen, även för andra konstområden. **Konstdepartementet (under Konstnärscentrum)** är en aktör som i brist på infrastruktur utvecklats och nu har en unik kompetens kring att arbeta med bild- och form i skolan. Deras verksamhet bör permanentas och involveras i arbetet.

Genom noderna byggs därmed den infrastruktur som saknas upp, men på ett dynamiskt sätt som inte skapar inlåsningseffekter och som gör att befintliga resurser kan samordnas och utnyttjas bättre samtidigt som en ny modell för kunskapsutbyte mellan regionerna testas. Modellen bygger på tidigare nationella uppdrag till kulturinstitutioner.